

Opere alese

# H. G. Wells

## Mașina timpului Un microroman și cinci povestiri

Traducere și Cuvânt înainte de  
Mircea Oprea

Colecția *Seniorii Imaginației*

Editura Eagle

2017

## CUPRINS

Cuvântul traducătorului /	7
Mașina timpului /	11
Oul de cristal /	115
Imperiul furnicilor /	139
În abis /	161
Insula Aepyornis /	183
Steaua /	201

Acest volum a apărut cu sprijinul:

Dorina Androne (Mentat)

Emese Bökös (Mentat)

Adrian Petcu (Mentat)

George Robert Vicol (Mentat)

Marian Truță (Mentat)

*Mașina timpului* a fost finanțată parțial prin platforma Mentat.ro

## CUVÂNTUL TRADUCĂTORULUI

*Cu numeroși ani în urmă, aflându-se ca de atâtea ori într-un cerc de simpatizanți ai anticipației, Adrian Rogoz mi-a făcut surpriza de a vorbi despre tânărul care eram atunci ca despre „Wellsul român”, poziționându-se pe sine însuși mai aproape de idealurile și de scrișul lui Jules Verne. Eticheta era măgulitoare, firește, pentru cel abia intrat în atelierul unde se forja creația literară a momentului; deși aveam să constat ceva mai târziu, din **Încercarea de autobiografie** a englezului, cu ce sentimente amestecate – parțial mângâietoare de orgoliu, parțial alarmante pentru aspirațiile de originalitate ale lui Wells – primise el însuși un șir de etichete ce-i apropiau numele și scrierile literare de Verne, Edward Bulwer-Lytton, Dickens, Kipling și alții, lângă care critica oficială a timpului îi oferea cu superficială generozitate plasamentul secund („al doilea X, Y, Z”).*

*Nu știu în ce măsură talentul meu ar fi putut corespunde până la suprapunere cu tiparul Wells (față de care mi-am permis, când a fost cazul, și destule rezerve critice). Însă adevărul este că m-am simțit mereu, mă simt și astăzi, apropiat de modelul său de creație, de felul cum scaldă în efecte fascinante lumea noastră banală, deschizând breșe și lăsând să pătrundă prin ele tulburătoarele elemente ale unei vii fantezii științifice, capabilă, aceasta din urmă, să facă din cadrul cel mai comun o explozie de insolit. M-am descoperit așadar, în destule rânduri, atras irezistibil de acest pilon al SF-ului universal clasic: de „tânărul Wells”, precizez, și mai puțin de moralistul neconvențional dar plictisitor care a devenit acela de la un punct încolo – încât am și scris un studiu mai amplu consacrat relației lui cu utopia modernă (SF-ul **y compris**).*

Se consideră îndeobște că traducerea unei scrieri din patrimoniul universal al literaturii, odată făcută, trebuie repetată după cincizeci de ani (interval oarecum convențional), fiindcă în atâtea decenii se mai schimbă limba uzuală, scuturându-se de expresii vetuste, acceptând neologisme și expresii curente, fixându-se mai temeinic în oralitate și într-o modernitate care, prin contrast, face uneori formulările mai vechi să devină supărătoare și chiar ridicole. A reveni cu traduceri noi din texte clasice constituie nu atât o chestiune de orgoliu, cât una de igienă stilistică obligatorie. În plus, intervalul de timp înscris între **atunci** și **acum** face posibilă și ieșirea din imersiune a altor defecte conservate prin rutină de traducerea veche, cum ar fi unele discrete alunecări de la text, citiri greșite sau numai aproximative ale unora dintre cuvinte, ale sensurilor lor speciale din context. Mai apar, apoi, situații de neadaptare la personaj, la natura și psihologia lui proprie, așa cum pe acestea din urmă le-a construit cândva autorul, ceea ce poate altera un stil simplu și o vorbire familiară, transformându-le involuntar într-o exprimare mai greoaie și chiar pedantă, „gramaticală”, dar lipsită de viață în context și, în orice caz, aflată dincolo de intențiile descifrabile la autor.

H.G. Wells n-a avut parte, la noi, de traducători superficiali și neinspirati, însă timpul nu exclude de la coroziune nici rezultatul ostentelilor acestora. Fie că e vorba de C. Vonghizas și Mihai Dragomir, sau de C. Vonghizas și Victor Kernbach, renumitele cupluri pro-wellsiene din anii 1960, când s-a lansat importanta ediție de **Opere alese** de la Editura Tineretului, fie că-l avem în vedere pe B. Bereanu, un mai vechi traducător din povestirile utopistului modern englez, inexactități de lectură a originalului am putut vedea și în cazul traducerilor semnate de ei. Pe cât mi-a fost cu putință, m-am strădui să remediez asemenea situații, rămânând cu statornicie în vecinătatea intimă și reconfortantă a textului englezesc. Trebuie să mărturisesc că, de pe pozițiile unui scriitor care își respectă opera proprie, am avut în vedere reglajele cerute de un „acord fin” și pentru opera tradusă.

Unele păguboase eliminări de text, pe care cititorul interesat le poate descoperi la o atentă urmărire a traducerilor anterioare în paralel cu originalul, nu cred că trebuie puse în seama traducătorilor mai vechi, ci văzute mai curând ca efecte ale suspiciunilor politico-ideologice practicate în epoca stalinistă. Din păcate, nici Wells n-a fost scutit de asemenea ingerințe penibile, redactorii și cenzorii socotind pesemne că și în cazul lui, la fel ca în acela al nefericiților de români, referirile pozitive la divinitate, de pildă, trebuiau eliminate. „Acuratețea” ideologică trecea, astfel, înaintea acurateței literare a textului original, de unde și recurgerea la o chirurgie imposibil de acceptat din perspectiva unei conștiințe etico-literare clare. Evident, pasajele-lipsă și-au regăsit locul cuvenit în textul stabilit de autor.

În fine, câteva cuvinte și despre conținutul acestui proiect. Profitând încă o dată de sprijinul binevoitor al lui Mugur Cornilă și al Editurii Eagle, el are în vedere romanele de tinerete ale lui H.G. Wells, cele în care fantezia lui debordantă și curajul de a ataca teme aflate în viu contrast cu rutina din gândirea și scrisul epocii lui îmi par, mie ca și altora, demne de a fi puse/repuse în lumină cu prioritate. Traducerile mele vizează **Mașina timpului, Insula doctorului Moreau, Primii oameni în Lună, Războiul lumilor și Omul invizibil**. Pentru **Mașina timpului**, care este totuși o narațiune mai scurtă, am apreciat că volumului i-ar folosi să apară „întărit” cu câteva povestiri memorabile, dintre care le-am ales pe cele mai potrivite propriei mele sensibilități. Traducerile despre care e vorba aici ies simultan dintr-o înclinație subiectivă și preferențială, precum și dintr-o mai obiectivă atitudine față de destinul unei opere valoroase. De pe această poziție în chip fericit „ambiguă”, îmi doresc să-i mijlocesc scriitorului englez o caldă relație cu publicul din România pentru încă vreo cincizeci de ani.

MIRCEA OPRIȚĂ

# MAȘINA TIMPULUI

**L** EXPLORATORUL TIMPULUI (CĂCI AȘA NI SE PARE NIMERIT să-l numim) ne vorbea despre un subiect obscur. Ochii lui cenușii scânteiau viu, iar fața neobișnuit de palidă i se îmbujorase, plină de însuflețire. Focul prindea putere, iar lumina blândă a lămpilor incandescente, semănând cu niște crini de argint, se reflecta în mărgelele erupte pentru scurt timp în paharele noastre. Scaunele, lucrate după un model propriu, ne cuprindeau mai degrabă prietenos decât acceptându-ne docil greutatea și trăiam momentul acela de voluptate ce urmează cinei, când gândurile alunecă pline de grație, eliberate din frânele preciziei. Și-a dezvoltat teoria, subliniindu-i cu degetul arătător punctele importante, pe când noi, așezați, admiram lenevos seriozitatea și energia depuse în conturarea aceluia paradox nou (așa îl consideram).

– Vă rog să mă urmăriți cu atenție, ne-a cerut el. Va trebui să contrazic vreo două idei dintre cele acceptate de aproape toată lumea. Geometria pe care ați învățat-o la școală, bunăoară, se bazează pe o concepție eronată.

– Nu crezi că ne iei cam tare de la început? zise Filby, un ins cu păr roșcat, veșnic pus pe contraziceri.

– N-am de gând să vă cer să acceptați ceva lipsit de un temeinic suport rațional. Curând o să admiteți atâta cât îmi este necesar. Știți, fără îndoială, că linia geometrică, de grosime zero, n-are o existență reală. Așa-i că ați învățat asta? Tot astfel și planul geometric. Asemenea lucruri sunt simple abstracțiuni.

– Adevărat, acceptă Psihologul.

– Prin urmare, posedând doar lungime, lățime și înălțime, nici cubul nu poate avea existență reală.

– Obiectez, zise Filby. Bineînțeles că un corp solid poate să existe. Toate lucrurile reale...

– Așa cred cei mai mulți oameni. Dar, stați o clipă. Există vreun cub *instantaneu*?

– Nu pricep, mărturisi Filby.

– Ar putea avea existență reală un cub lipsit de prezență în timp?

Filby căzu pe gânduri.

– În mod neîndoielnic, continuă Exploratorul Timpului, orice corp real trebuie să se extindă în patru direcții: are nevoie de Lungime, Lățime, Înălțime și Durată. Dintr-o infirmitate naturală a organismului, și pe care o s-o lămuresc într-o clipă, suntem însă tentați să trecem cu ușurință peste acest adevăr. În realitate, există patru dimensiuni, trei pe care le denumim cele trei planuri ale Spațiului, și cea de a patra, Timpul. Persistă, totuși, tendința de a face o distincție artificială între primele trei dimensiuni și ultima, din pricină că, intermitent, conștiința noastră se mișcă într-o singură direcție de-a lungul ultimei dimensiuni, de la începutul și până la sfârșitul vieții noastre.

– Asta, interveni un bărbat foarte tânăr, străduindu-se cu îndârjire să-și aprindă din nou țigara deasupra lămpii, asta-i foarte limpede, într-adevăr...

– Deci, e absolut evident că neglijăm mereu adevărul respectiv, continuă Exploratorul Timpului, cu o undă de veselie. Tocmai așa ceva se înțelege prin a Patra Dimensiune, chiar dacă unii dintre cei ce vorbesc despre ea o fac la modul inconștient. E doar un alt mod de a vedea Timpul. *Nu există nicio diferență între Timp și vreuna dintre cele trei dimensiuni ale Spațiului, cu excepția faptului că de-a lungul său ni se mișcă mereu conștiința.* Diverși imbecili iau însă de bună parte a greșită a acestei idei. Le-ați auzit cu toții părerile despre această a Patra Dimensiune, nu?

– Eu, unul, n-am auzit, zise Primarul din Provincie.

– Nimic altceva decât că Spațiul, așa cum îl considera matematicienii noștri, ar avea trei dimensiuni, Lungime, Lățime, Înălțime, încât s-ar putea defini mereu prin referire la trei planuri, plasate în unghi drept unul față de celălalt. Dar unii filozofi se întrebă de ce doar *trei* dimensiuni – de ce n-ar putea exista și o altă direcție în unghi drept față de celelalte trei? – și au chiar încercat să construiască o geometrie tetradimensională. Cu vreo lună în urmă, sau așa ceva, profesorul Simon Newcomb a susținut teoria asta la Societatea Matematică din New York. Știți în ce fel putem reprezenta pe o suprafață plană, care are doar două dimensiuni, un corp tridimensional, iar în chip asemănător ei apreciază că, prin modele cu trei dimensiuni, ar putea reprezenta unul cu patru – cu condiția să poată stăpâni perspectiva obiectului. Înțelegeți?

– Cred că da, murmură Primarul din Provincie și, încruntându-se, căzu într-o stare de introspecție, iar buzele i se mișcau de parcă ar fi repetat fraze mistice. Da, acum cred că înțeleg, reveni el după câteva momente, cu chipul luminat pentru scurtă vreme.

– Ei bine, nu vreau să vă ascund că de o vreme mă îndeletnicesc și eu cu această geometrie în patru dimensiuni. Unele din rezultatele pe care le-am obținut sunt neobișnuite. Iată, bunăoară, portretul cuiva la opt ani, altele la cincisprezece, la șaptesprezece, la douăzeci și trei, și așa mai departe. Toate acestea sunt, evident, niște secțiuni, dacă pot spune așa, reprezentări tridimensionale ale ființei cu patru dimensiuni, care este ceva fix și de nezdruincat.

Savanții, urmă Exploratorul Timpului după o pauză pretinsă de asimilarea corespunzătoare a exemplului oferit, știu foarte bine că Timpul nu-i decât un fel de Spațiu. Aici vă arăt o diagramă comună, care înregistrează științific evoluția vremii.